Ніл Гілевіч

Бальшак

Паэзія

Мінск
Беларусь
1965

«Бальшак» — мая чацвёртая кніга лірыкі. У ёй — няпоўны адбітак таго, чым я жыў, што мяне турбавала і непакоіла ў апошнія гады. Буду вельмі рад, калі маё хваляванне хоць у нейкай меры перадасца чытачам.

Аўтар

Люблю цябе, жыццё, любоўю кроўнай.
Я не нахлебнік твой. Я на зямлю
Не для таго прыйшоў, каб жменяй поўнай
Уцехі браць. Я — аддаваць люблю.

Тым, што зрабіў, любоў я вымяраю.
І калі мой апошні час праб'е,
Павінен ведаць я, што паміраю,
Аддаўшы ўсё да кропелькі — табе.

Рыхтуйце сэрцы да палёту!

РЫХТУЙЦЕ СЭРЦЫ ДА ПАЛЁТУ!

Мы зналі:
Скора!
Скора!
Скора!
І ён пачаўся —
Новы век:
У высь касмічнага прастору
Падняўся першы чалавек.

І крыкнуць хочацца:
Радзіма!
Ты ў даль шчаслівую ляціш!
Цябе ўчарашнімі вачыма
Сягоння ўжо не разглядзіш.

Хвала адважнаму пілоту,
Паклон і — слава на вякі!
Рыхтуйце сэрцы да палёту —
Сябры,
Суседзі,
Землякі!

Я НЕ ЗНАЮ, ДЗЕ ВАШЫ МАГІЛЫ

Я не знаю,
дзе вашы магілы,
героі Кастрычніка,
Дзе сыры і халодны
апоўначы
сыпаўся жвір —
На арліныя вочы,
што праўдай,
бы сонцам,
свяціліся,
На бясстрашныя сэрцы,
што ў вернасці
горача біліся,
На шурпатыя рукі,
што лашчыць дзяцей
не забыліся,
Агрубелыя ў бітвах
за волю,
за шчасце
і мір.
Я не знаю,
дзе вашы магілы,
байцы Рэвалюцыі.
Але знаю,
як ваша жыццё
памагае жывым.
Зноў нам свецяць імёны,
што здрадна
былі перакрэслены,
Дарагія імёны,
што праўдай з нябыту
ўваскрэсены,—

Іх сягоння бяруць сабе плошчы,
і школы,
і крэйсеры.
І ніколі ўжо
з памяці сэрцаў
не сцерціся ім!
Я не знаю,
дзе вашы магілы, героі,
не знаю,
Дзе і самай апошняй хвілінай
вы верылі ў сцяг з кумача.
І таму прыгажэйшыя кветкі
з лугоў майго роднага краю
Занясу на Чырвоную плошчу,
пакладу да труны Ільіча.

ДАРЫЦЕ СОНЦА

Гукнуць бы, каб рэха —
па краю ўсяму:
Дарыце усмешкі
адзін аднаму!
Зірніце, як сонцу,
што ўсмешкі нясе,
Шчасліва ўсміхаюцца
кветкі ў расе!
Дарыце усмешкі,
ад сэрца дарыце!
І самі бярыце,
у сэрца бярыце!..
Хаця чалавек
нараджаецца з плачам,
Але нараджаецца ён,
каб смяяцца.
Калі я кагосьці
з усмешкай убачу —
Я веру: такога
не трэба баяцца.
Другі нелюдзімым
і чэрствым здаецца,
І раптам глядзіш —
чалавек усміхнецца,
І ўжо ён прыгожы,
і хораша з ім,
Як быццам ты
з другам спаткаўся сваім.
Не ведаю велічы большай,
чым маці,
Што цешыцца ўсмешкай
свайго немаўляці!

Што можа
зрабіць шчаслівейшым паэта,
Чым ты —
сарамлівая ўсмешка Джульеты?..
Шкадую людзей,
што не ўмеюць смяяцца,
Што ў сэрцы
не маюць такога багацця.
Баюся людзей,
што смяяцца не любяць
І ўсмешку чужую
спаткаўшы загубяць...
Гукнуць бы, каб рэха —
па краю ўсяму:
Гэй, сонца дарыце
адзін аднаму!
Дарыце уранку,
і ўвечар дарыце!
І самі бярыце.
У сэрца бярыце!

СУСТРЭЧЫ Ў СНАХ

Ад той роспачна-радаснай,
незабыўнай давеку вясны,
Калі ідал рассыпаўся ў прах,
вось каторы ўжо год
У мае неспакойныя,
у мае несалодкія сны
Прыходзіць начамі пясняр пралетарскі Чарот.
То ён бачыцца мне —
малады,
кучаравы,
вясёлы,
У кашулі
у вышытай
лёгка ідзе па зямлі,
І вітаюць яго,
пазнаюць беларускія сёлы,
Дзе ён госцем
жаданым і любым
у кожнай сям'і.
То ён бачыцца мне у халоднай
заплесненелай камеры:
Хоча выблытаць промень,
што ў кратах іржавых завяз.
Толькі рук не кране ён:
прабіты наскрозь
не цвікамі,
А скручанымі у трубачкі
абрыўкамі
чорных заяў.
То на плошчы святочнай
пад гукі ўрачыстага гімна
Верш забыты чытае,

і слухаюць сцішана людзі;
«Не расіце слязамі вы брацкіх магіл...
Так было, але гэтак не будзе!»
То, здаецца,
ў пакоі маім,
засядзеўшыся позна,
Нахіляецца блізка,
з балючай тугой у вачах,
І пытае даверліва:
— Слухай,
а табе не бывае боязна?
На цябе не находзіць
той самы
пракляты страх?..
«Мне не страшна!» — крычу.
Пудкі сон атрахаецца мігам.
Льецца сонца ў акно.
Мне не страшна.
Звіняць капяжы.
Мне не страшна.
На вуліцы
— ластавак радасны цвіргат.
Мне не страшна.
За ўзгоркі
сплываюць хмар цёмных глыжы.
І не будзе мне страшна.
Бо вечна шумець навальніцам.
І не будзе мне страшна.
Бо вечна траве зелянець.
Вечна сонцу купацца
ў лясных беларускіх крыніцах
І няўрымслівай песні
ў вечным паходзе
звінець!

РАВЕСНІКУ ЗА АКІЯНАМ

Мне б сёння сесці побач,
Спытацца па-сяброўску:
— Ты помніш сорак першы
Шалёны шквал бяды?..
Нам стукнула па трыццаць.
Але калі папраўдзе:
Я за цябе старэйшы
На цэлых
                    тры гады.

На тры гады, з якіх ты
Не ўзяў сабе ні трохі.
Не роўны лёс калісьці
Спаткалі хлапчукі...
Не ты, а я дагэтуль
Нашу на правай скроні
Эсэсаўскага бота
Каванага знакі.

Не за табой — за мною
Фашысцкі «ас» ганяўся:
Яму было, напэўна,
Пацехаю з пацех,
Як я праз лог да лесу
Без памяці імчаўся,
Бег, падаў, падымаўся
і зноў што сілы бег...

Не ты, а я ў балоце
Ляжаў асенняй золлю,
У ледзяной рудаўцы,

Скалелы да касцей.
А міны рвуцца блізка —
Вось-вось глядзі бабахне,—
І застанешся ў багне,
У той дзічы, навек…
Я мог сто раз памерці,

Я мог сто раз загінуць,
Зрабіцца жменькай попелу
У печах Трасцянца.
Але я выжыў. Выжыў!
Я з пекла цэлым выйшаў,
Каб за людское шчасце
Змагацца да канца!

Я помню ўсе магілы
На ўсіх пагостах краю —
Маленькія магілы
Равеснікаў маіх.
І мне няўсцерп балюча
Сцінае сэрца гневам,
Што так няўмольна жорстка
Смерць пакасіла іх.

Балюча, бо я знаю,
Як жыць на свеце хораша,
Як хораша на досвітку
Выходзіць з дому ўлегцы,
Як добра, калі зморышся,
На свежым сене легчы,
Карэц вады ці квасу
З дарогі асушыць!
Я знаю, як прыгожа
Дубы з вятрамі дужацца,

Як таямніча свецяцца
Начамі зоркі ў небе,
Як галава закружыцца,
Ад шчасця ап'янее,
Калі да хмельных вуснаў
Гарачых прыпадзеш.

Я знаю шчасце — крочыць
З маленькім сынам просекай
І гаварыць пра птушак,
Пра дрэвы і пра кветкі.
На рукі сын папросіцца —
Вазьму, і ненарокам
Згадаю пра далёкі
Пра сорак першы год.

Не, я не мог памерці!
Не, я не мог загінуць —
Зрабіцца жменькай попелу
У печах Трасцянца!
Я для таго і выжыў
І з пекла цэлым выйшаў,
Каб за людское шчасце
Змагацца да канца!

Я — радавы запасу
І — будучыні творца,
Што нібы ў казцы-песні
Над светам паўстае.
Без каменя за пазухай
Я падаю, равеснік,
Табе руку на дружбу —
Не адхіляй яе!

БАЛЬШАК

Праз долы-нізоўі, дзе ўвечар туманы ўстаюць,
Праз водар мядункавы спелых лугоў у пракосах,
Праз рэкі і рэчкі, што петлі блакітныя ўюць,
Праз ранішні гоман стозыкі пасёлкаў і вёсак,
Праз пушчу, дзе сосны струменяць жывіцу-пяршак,
Праз ліўні густыя,
                    што раптам заслоняць паўсвета,—
Спяшаецца ўдалеч стары беларускі бальшак,
Спяшаюцца людзі, спяшаецца век-непаседа.

Мільгаюць бярозы — астаткі даўнейшых прысад,
Гіганцкімі скрыпкамі воддаль —
                                        слупы з правадамі...
Імчуся і думаю: колькі стагоддзяў назад
Тут прашчуры босыя сцежку сабе пракладалі?
І колькі стагоддзяў тут гора хадзіла пасля?
Мужычую помсту хавала пад цёмныя шаты...
І колькі разоў тут пляліся чужынцы здаля,
Губляючы гонар і славу, штандары і шапкі?..

Нібы ўпершыню, углядаюся зноў у прастор —
У мілыя, родныя вобразы любага краю.
Без гэтых бароў задуменных, без гэтых азёр,
Без гэтых палеткаў я шчасця на свеце не знаю.
Вядзі ж мяне ўдалеч —
                              за ўсе гарызонты, бальшак!
Праз будні імчы і праз святы,
                              праз дні і праз ночы —
Каб вецер Радзімы гудзеў несціхана ў вушах,
Каб дых захліпаўся, каб слёзы ўзбягалі на вочы!

ЭСТАФЕТА ПРЫНЯТА

Хлопцы з сёл беларускіх
дарацъ песні людзям на шчасце.
Юнакі, што радзіліся
ў той знепакоены год,
Калі хмары на Захадзе
пачыналі трывожна згушчацца
І была папулярнаю песенька:
«Если завтра в поход...»
Ім спраўляліся хрэсьбіны небывалыя —
ўсім калгасам,
Ім давалі імёны нязвыклыя —
ў гонар слаўных падзей.
У застоллі дзядзькі ўспаміналі
нішчымніцу з квасам
І навыперадкі выхваляліся,
у каго багацей працадзень.
Маладыя паэты выходзяць
на сваё цаліннае ворыва,
Юнакі, што глядзелі
з кляновых калысак на свет,
Калі недзе далёка,
з кляймом адшчапенца і ворага,
Бочкі рабіў іх настаўнік —
сапраўдны савецкі паэт.
Рукі прывыклі к фуганку,
адвыкшы трымаць аловак.
Сэрца, што сонца расплёсквала,
сціскаў абручамі боль.
Каб не забыць дарэшты
водару роднага слова —
Бясконцымі вечарамі
ён сам размаўляў з сабой.

Маладыя паэты
пройдуць сцежкі свае
шчаслівейшымі,
Чым настаўнікі іх,—
па любімай
пяшчотнай зямлі.
Нездарма ім упершыню
гаварыць захацелася вершамі,
Калі форум партыйны
Дваццаты
бурліў у Крамлі.
Будуць гімны Камуне
грымець,
у прасторах лунаючы.
Праўды ленінскай полымя
не задзьмулі вятрамі
гады.
Вунь як ярка яно
разгараецца ў сэрцах юначых!
Эстафета прынята.
Надзейна і —
назаўжды.

* * *

Ідзе жанчына — асцярожна,
Ва ўсёй красе.
Неасцярожна — ёй няможна:
Жыццё нясе!

Ідзе па вуліцы, па скверы,
Паўз новы дом,
Дзе, помню, друз ды попел шэры
Ляжаў кругом.

Руіны страшныя, як здані,
Гасілі сінь.
Было, здаецца, так нядаўна —
Зусім-зусім.

Паверыць проста немагчыма,
Што з той вясны...
Што нарадзілася жанчына
Пасля вайны.

БОМБУ КІНУЛІ У ДОМ ПІСЬМЕННІКА...

Бомбы рвуцца ў «свабодным свеце»,
Каб зрабіць яго больш «свабодным».
Пралічыліся ўсё ж фашысты:
Незнаёмы наш друг жыве.
Зноў ягоныя словы праўды
Выбухаюць мацней, чым бомбы.
Зноў ягоны бясстрашны голас
Да братэрства людзей заве.

Бомбу кінулі ў дом пісьменніка,
Што не пеў цемрашалам псалмы...
Многа чорных было забойстваў —
Ад Пушкіна да Галана!
Забівалі не рыфмаплётаў —
Нават модных-размодных самых.
Забівалі таго, чый голас
Над агнём барыкад лунаў.

Там, дзе рвуцца аковы рабства,
Дзе свабоды шырэюць крокі,—
Колькі сёння іх, мужных духам,
Што высока над галавой
Уздымаюць, як сцяг чырвоны,
Расстралянае сэрца Лоркі,
Што гатовы радок апошні
Дапісаць на зямлі крывёй!

Я з павагай гартаю томікі —
І святыні і несвятыні,
Шчыра ўдзячны усім, хто шчодрасць
У мяне пераліў сваю.
Але тройчы зямным паклонам

Я схіляюся перад тымі,
Што за шчасце сваёй радзімы,
Як салдаты ляглі ў баю.

* * *

Я хацеў бы слова даць любові,—
Хай яна гаворыць — у любові
Болей права і заслуг высокіх
Перад светлым імем чалавецтва.

Я хацеў бы слова даць любові,—
Хай бы зноў і зноў свае абдымкі
Прасцірала радасна-нястрымна,
Як дзіця, што сустракае маці...

Я хацеў бы слова даць любові,
Бо мілей за ўсё на цэлым свеце
Слухаць мне яе праўдзівы голас,
Неспадманны, першароднa-чысты...

А павінен я, а мушу слова
Даць другой неўтаймаванай сіле:
— Саступі, любоў, чаргу і месца,
Хай нянавісць выкажацца сёння.

Не шкадуй аддаць на час трыбуну —
Ты раней прыйшла ў людскія сэрцы
І ў цябе яшчэ ў запасе вечнасць.
А нянавісць вечна жыць не будзе...

Ты маёй нянавісці не бойся.
Бойся той, што вырасла з няпраўды,
Што народжана ва ўтробе звера —
Крыважэрная дачка насілля...

А мая нянавісць толькі хоча,
Каб ярчэй палала сонца праўды,
Каб адзіная на цэлым свеце
Ты, любоў, заўсёды панавала.

СУД

У перапоўненай вялізнай зале
Ідзе працэс над бандаю забойцаў,
Што памагалі ў дні вайны фашыстам
Страляць і вешаць і паліць людзей.
У перапоўненай вялізнай зале
Клакоча столькі гневу, што хапіла б,
Каб спапяліць не толькі гэту банду,
Але і тых, што уцяклі ад кары,
І ўсіх, хто прагне зноў людской крыві!..

А суд праўдзівы...
Суд глядзіць у залу,
І ўжо не сотні розных твараў бачыць —
Адзін суровы твар жанчыны-маці,
Акамянелай ад пакут і гора,
Без слёз у выцвілых сляпых вачах.
Ужо семнаццаць год ускрай дарогі
Яна стаіць над брацкаю магілай,
Дзе прах дзяцей, што вынашаны ёю,
Якім яна калісьці падарыла
Прыгожы, казачна-дзівосны свет.

Акрытая каменнай шэрай хусткай,
Яна не можа пакрануць рукамі,
Каб пад прысудам падпісацца першай.
Але крычыць нямым жахлівым крыкам
Яе каменны нераскрыты рот:
«За што? Скажыце мне, за што?
О, людзі!»
І людзі чуюць страшны голас маці.
І чуе суд. І чуе ўся планета.
Ды не прачнецца ў чалавеку звер!

АНАНІМШЧЫКІ І БЕЗЫМЕННЫЯ ПІСЬМЫ

Ананімшчыкам стала цяжэй.
Ананімшчыкі проста пакутуюць.
Што за час наступіў?
Што за людзі такія пайшлі?
Ананімцы не вераць!
Нават сотнямі чутак падкутую,
Не прымаюць да ўвагі,
Куды ты яе ні пашлі!

А нядаўна ж было...
Крамзанеш на каго без прынукі —
Ды ў канверт!
І гатова!
І спёкся!
Тут быў — і няма!
Сам глядзі ды любуйся адно,
Пацiраючы рукі,
Ды пасаду займай,
Каб не выйшла,
Што з’еў задарма.

Спачуваю вам, бедныя!
Разумею, што гэта нялёгка —
Пашчу воўчую мець
І нікога жыўцом не глынуць!
Праўда, жужалу можна
У той жа канверт
Напялёхкаць
Ды знячэўку на голаў
Суседу ці другу лінуць...

Толькі ёсць,

Толькі ёсць безыменныя пісьмы
Другія.
Гэткіх пісем ніколі ў жыцці
Не пісаць слімакам.
І яны, тыя пісьмы,
Бясконца для нас дарагія,
Не начальству пасланы —
Радзіме.
Народу,
Вякам.

З іх скупымі радкамі
Свет цэлы сягоння знаёмяць
Мураваныя сцень:
Старых пагранічных фартоў:
«Нас пяцёра было.
Паміраем, але не здаёмся».
«Мы стаялі насмерць, да канца.
Вораг тут не прайшоў!»

Не ад страху — о не! —
Засталіся яны безыменнымі.
Ад бясстрашша святога.
Ад беззапаветнай любві.
Вы таксама чытайце іх, вы,
У каго яшчэ ў венах
Учарашнія страхі пульсуюць,
Дрыжаць у крыві.

Невядомых герояў радкі
Будуць ззяць над эпохамі
І тады,
Як пасля незлічоных
Гвардзейскіх атак

Згіне подласць
І з ёй
Прападзе ананімка апошняя
Беззваротна,
Бясследна,
Як кінуты ў мора
Пятак.

ПРА ДЗЯДОЎ І ЗЯМЛЮ

У лясной старане,
Дзе адвеку не мерацъ на грошы
Ні закуску, ні чарку,
Ні шклянку халоднай вады,
Начаваў я калісьці,
У час той — ні лепшы, ні горшы,
Калі ўдарнаю сілай
Лічыліся ў вёсцы
Дзяды.

...Дзеркачом абабіўшы валёнкі
(На працы быў дзесьці),
Ён прысеў каля грубкі.
Ільдзінкі плывуць з барады.
— Цяжкавата зімою?
— Памог бы!..
— А дзе вашы дзеці?
— Дзеці? Там, дзе і ты, брат...
Па шчасце пайшлі ў гарады.

— Ну, чаго так глядзіш? —
Пераняў мой збянтэжаны позірк.
— Я адсюль не сыду ўжо,
Калі не сышоў малады.
Ад зямлі уцякаем.
А хлеб сюды з горада возім...
Чым далей ад зямлі мы збяжым,
Тым бліжэй да бяды.
Самакрутку скруціў,

Прыпаліў з вугалька на далоні.
Зацягнуўся да кашлю.

Высокі,
Сутулы,
Худы.
Доўга слухаў я скаргі,
Губу прыкусіўшы да болю,
І маўчаў, як нямы.
Ды і што мог сказаць я тады?..

У лясной старане,
Дзе адвеку не мерацъ на грошы
Ні закуску, ні чарку,
Ні шклянку халоднай вады, —
У чаканні сыноў і дачок —
Са жніва ці з пакошы —
Забаўляюць унукаў
І свецяцца ўцехай
Дзяды.

РАЗМОВА З КАЛЕГАМ АБ РЫФМАХ І ХЛЕБЕ НАДЗЁННЫМ

Разышоўся ты, братачка,—
Проста бяда.
Аўтарытэты ўчарашнія
Скора будуць усе ў пляўках.
І песні ўчарашнія бэсціш —
Нават тых не шкада,
Што складзены ў мінскім астрозе,
Што спеты ў Ляўках.
Патрасаючы пафасна
                    ўласнымі вершамі
(Хаця вершы замешаны рэдзенькай,
Выхваляешся рыфмаю —
                    самай навейшаю,
Якой не было ў папярэднікаў.
Браце мой!
Калі справа ўся ў рыфмах —
                              магу пацягацца:
Будзь упэўнен,
               што я цябе выматаю!
Я такую, брат, рыфму выдумаю —
Непрычэсаную і нявымытую,
За якую дадуць тваіх дваццаць.
Толькі... знаеш: сама па сабе
Гэта рыфма — каму яна трэба?
Ёю ў сэрцах людскіх
Не заменіш надзённага хлеба.
Тым, хто поле плугамі варочае,
Хто пры домне сочыць за плаўкай,—
Толькі праўда патрэбна —
                              зямная, прарочая,
І ідуць яны

толькі за праўдай.
Праўда ж, браце мой, простая.
Вельмі простая!
Як зямля,
На якой мы сваё адтэпаем,
Як з крынічнай вадою
карэц бяроставы,
Як пшанічныя хвалі
ў бязмежжы стэпавым.
Яна і прыходзіць проста,
як поры года,
Як лівень улетку,
як раніца пасля ночы.
Праўда мудрая,
як сама прырода.
Праўда чыстая,
як дзіцячыя вочы.
Хай жа гэткай прыходзіць
і яна й да цябе!
І не трэба,
Прыбраўшыся моднай адзежынай,
Глядзець на сяброў
па вялікай сяўбе
Толькі
з плёвага
пункту гледжання.

* * *

Не адбірайце музыкі ў паэта,
Заканадаўцы паэтычных мод!
Яна з ім дружыць ад стварэння свету,
Ва ўсякім разе — сотні тысяч год.

Яна не толькі ўмее калыханкай
У вечаровай цішыні гучаць,
Але звінець, як сталь,
Зіхцець маланкай,
І калі трэба — громам грукатаць!

Не ведаю,
Ці многа толку ў спробах
Пазбавіць музыкі душы парыў:
Баюся, каб бяздушны, чэрствы робат
Замест паэта не загаварыў.

І марна хтосьці прарочыць там, гадае,
Ці той, ці іншы з будучыняй верш.
Няхай жыве паэзія, якая
Узрушыць сэрца чулае найперш!

СПАДЧЫНА

М. І. Забэйду-Суміцкаму

1

Гэта спадчына
Мне засталася ад прадзедаў —
Гэта матчыных
Песень дзівоснае прадзіва:
I вясёлых,
I сумных,
I слёзных,
I грозных...
Песні гэтыя
Продкі складалі калісьці,
Берaглі,
Не сцураліся,
Не адракаліся:
Ані ў стайнях —
Пад панскімі бізунамі,
Ані ў храмах —
З ненаскімі абразамі.
Не гадамі —
Глухімі, як поўнач,
Стагоддзямі,
Калі ў поле вясною
З сахою выходзілі,
Калі ўвосень мякіну
Бязменамі мералі,—
Продкі ў долю
I ў песню шчасліваю
Верылі...

2

Ты журылася, песня,

Ты плакала, песня,—
Русакосай,
Пахілай вярбою над ставам,
Сіратой
Над убогай магілаю маці,
Адзінокай зязюляй
У белым бярэзніку...
Сумавала
Рабінай у полі асеннім,
Жураўліным ключом
У захмараным небе,
Ветрам зімным
У коміне хаты сялянскай...
Галасіла наўсхліп
У застоллі вясельным,
Абягала слязьмі
На дары, на палотны,
На падушкі,
Што мулкімі будуць
Да скону...
Калыхала калыску
На рваных пастронках,
Калаўротам
Гудзела ў цішы вечаровай,
Напівалася п’яна ў карчомцы
На свята,
Па аселіцах росных
Блукала ўначы.
Шаргацела сярпом,
Шалясцела калоссем,
Шапацела сухім мурагом
Пад граблямі,
І толькі ніколі-ніколі
Не шамацела рублямі!..

Званочкам
Пазвоньвала на начлезе,
Рассыпалася
Смехам дзявочым па лесе,
Адгукалася
Рэхам на ўзгорках і ў долах,
Булькатала крыніцай
У засені ясеняў,
Ручаінай журчала
Па чыстых каменнях,
То ля самага сонца —
Высока-высока —
Трапяталася жаўранкам
У сіняве.

3
То плыла на плытах -
Па Дзвіне,
Па Дняпры,
Па Бярозе,
То ў закуранай кузні
Звінела на чорным кавадле,
То дубоваю воссю
Скрыпела ў чумацкім абозе,
У далёкай дарозе,
У спёку,
У слоту,
У дождж.
То ўстрывожанай чайкай
Лятала над возерам з крыкам,
То стагнала,
То гнеўна,
Як лес непагодай,
Гула,

І страшна рабілася тым,
Хто цябе ненавідзеў,
І радасна біліся сэрцы,
У якіх ты жыла.
З апаленым крыллем,
Як птах асірочана-грозны,
Над вогнішчамі вясёлымі
Кружылася па начах,
Разносячы іскры
У сонныя панскія гнёзды
Пад лязгат сякер,
Бляск навостраных кос
На плячах.

4

Ты склікала,
Збірала маёўкі ў бары,
Ты гучала паролем
У вуснах падпольшчыкаў,
Ты пайшла руйнаваць
Свет агідны стары,
Калі залпы «Аўроры»
Разнесліся пошчакам.
На чале эскадронаў
Скакала ў сядле,
Сцяг вышэй падымала,
Прыўстаўшы на стрэмя.
З камунарамі разам
Расстрэлівалі цябе,—
Неўміручая,
Выйшла жывой з-пад расстрэлу.
І тады...
Як жа ты загучала тады!
Колькі радасці весняй

Забілася ў тонах!
Твой нястрымны разгон,
Твой узлёт малады
Ільічом быў акрылены
Ў сэрцах гартоўных.
Першым трактарам
Ты ў маю вёску прыйшла,
Першай лямпачкай зыркай
Заззяла пад столлю,
Першы раз на абрус
Белым хлебам лягла
І навечна паверыла
Шчасцю-раздоллю.

5
Часта думаю:
Што, каб не матчына песня?
Чым бы дыхаў?
На холадзе чым саграваўся б?
Папрасімцам, напэўна,
Бадзяўся б па свеце,
Жабраком
Між чужых і радні
Пабіраўся б.
З чым пайшоў бы я ў госці
Да добрых суседзяў?
Чым аддзячыць бы змог
За дары іх ад сэрца?
Хто б мяне
Паміж трох міліярдаў
Разгледзеў?
Хто б мяне распазнаў
І, як роўнага, стрэціў?
А цяпер —

Валадар я нязлічаных скарбаў,
І другім не зайздрошчу —
Прызнацца па праўдзе,
І ніхто не пачуе
Ні крыўды, ні скаргаў,
Што не кінуў нічога
Мне ў спадчыну прадзед.
Мне з табою, мой скарб,
На планеце не цесна,
Я з табой —
І вялікі,
І знатны,
І дужы.
Я хачу зберагчы цябе,
Матчына песня,
Каб запоўніць табою
Спусцелыя душы!
Я хачу
Пасяліць цябе ў сэрцах
Нашчадкаў,
Каб ніколі мяне
Папракнуць не змаглі,
Каб было перад смерцю
Мне лёгка ад згадкі,
Што я жыў недарэмна
На роднай зямлі.

МОЙ СІНІ БОР

Я хаджу, закаханы
У твае краявіды,
І шапчу як прызнанне:
О, мой край дарагі!
Зноў нясу табе ў споведзь:
І трывогі, і крыўды,
І надзеі, і ўцехі,
І любоў, і грахі…

Пасля доўгіх расстанняў
І далёкіх вандровак
Я вярнуся навекі
Ў засень клёнаў тваіх.
Толькі з роднага долу,
Толькі ў роднай дуброве —
Як не дрэвам, хоць кветкай
Прарасту для жывых.

* * *

Зямля бацькоў, Лагойшчына мая,
Край неўміручай партызанскай славы!
На ўсё жыццё ўвабраў у сэрца я
Тваіх кастроў і боек дым гаркавы.

Мяне б і зараз памяць прывяла
Да той зямлянкі на пясчанай выспе,
Дзе вера светлая са мной жыла,
Дзе не па ўзросту гнеў у сэрцы выспеў.

Я і сягоння адшукаць бы мог
Сцяжынкі тыя у дзічы дрыгвістай,
Дзе карані паўзуць вужамі ў мох,
Дзе смерць знаходзілі сабе фашысты.

Тут кожны куст трывожнаю парой
Хаваў мяне ад нечысці звыроднай.
Тут да зямлі халоднай і сырой
Я прыпадаў, як да матулі роднай.

Тут грозны час сяброў мне не збярог,
Ім светлы дзень сустрэць не давялося.
Тут на магілах брацкіх ля дарог
Не вянуць кветкі ні вясной, ні ўвосень.

Зямля бацькоў, Лагойшчына мая,
Край неўміручай партызанскай славы!
На ўсё жыццё ўвабраў у сэрца я
Тваіх кастроў і боек дым гаркавы.

* * *

Ноч.
Цішыня.
На вулцы — ні душы.
Стаю і слухаю, як у цішы
Зрываецца з галінкі спелы яблык.
Ударыўшыся аб здранцвелы сук,
Ён глуха, мякка жвякне ў баразну.
На сенавал пайду, крыху азяблы,
І доўга-доўга, аж пакуль засну,
Наліваў белых буду слухаць стук.

А раніцой
Смяшлівая дзяўчынка —
Уся ў вяснушках,
З бантам,
Са шчарбінкай,
Яшчэ заспаная — іх пазбірае ў кошык,
І возьме самы буйны і прыгожы,
Крамяны, выкупаны у расе,
Патрэ рукамі (яблык, як навошчаны,
Аж заскрыпіць) і, соладка храбошчучы,
Дадому жнівень спелы панясе.
Маё бяссонне ў хату панясе.

* * *

Вы шуміце, шуміце
Нада мною, бярозы,
Калышыце, люляйце
Свой напеў векавы.
А я лягу — прылягу
Край гасцінца старога
На духмяным пракосе
Недаспелай травы.

А я лягу — прылягу
Край гасцінца старога,
Галавой на пагорак,
На высокі курган.
А стамлёныя рукі
Вольна ўшыркі раскіну,
А нагамі — ў даліну,
Хай накрые туман...

Вы шуміце, шуміце
Нада мною, бярозы,
Асыпайце, мілуйце
Ціхай ласкай зямлю.
А я лягу — прылягу
Край гасцінца старога:
Я здарожыўся трохі.
Я хвілінку пасплю.

* * *

Мой сіні бор, мой родны бор зялёны!..
Ён ёсць у кожнага — свой бор, што вабіць,
Свой мілы кут, свае бярозы й клёны,
І ёсць свая лясная тайна, мабыць…

Дык будзь жа ты навек благаслаўлёны!
Адзін ты знаеш, дружа мой маўклівы,
Які быў я ў цябе ў гасцях шчаслівы,
Мой сіні бор, мой родны бор зялёны!..

* * *

Як хачу я вярнуцца ў той вечар ліпнёвы
на Віцебшчыне,
У той водсвет маланак пад гулкі захлёбісты лівень,
У той водар садоў, да лісцінкі абмытых
і вымашчаных,
У абдымкі тых рук, і даверлівых і палахлівых!

Не, не сціхлі ў душы навальніцы далёкай грымоты,
І не звянула ўсё, што з такімі пакутамі выпешчана...
О, каб ведала ты, як хвілінаю горкай самоты
Зноў хачу я вярнуцца ў той вечар ліпнёвы
на Віцебшчыне!

* * *

Не гаманіце, вербы, не будзіце,
Не грайце, ветры, у зялёным вецці:
Яна ўсю ноч пракаратала з дзіцем
І задрамала толькі на дасвецці.

Няхай прысніцца ёй лясная казка:
Палянка ў пушчы, ціхі гуд чмяліны,
Бяжыць хлапчук, а ў кулачках — маліны...
Не гаманіце ж, вербы, калі ласка.

* * *

Столькі мук і крыўды ёй прынеслі,
Столькі ран балючых ёй зрабілі,
Столькі раз пад самы корань секлі,
Столькі раз у моры слёз тапілі,—
А яна жыве, як і жыла,
І мацнейшай стала, чым была,
І яшчэ ярчэй сягоння свеціць,
І гатова да пакут ізноў...

Хто ж казаў: няма нічога ў свеце
Далікатнейшага за любоў?

* * *

Манатонна, жаласна і сумна
Птушка свішча ў гушчары альховым.
З гарадскога вырваўшыся тлуму,
Я ляжу ў траве пад ціхім сховам.

Ад таго, што сумна й мне чамусьці,
Так прыпаў да сэрца, так дарэчы
Гэты свіст самотнай птушкі ў кусце,
Што ляжаў бы тут і слухаў вечна!..

Раптам бачу: між кустоў дзяўчынка.
З ярка-сінім факелам шалфею,
Крочыць ціха вохкаю сцяжынкай,
Як маленькая лясная фея.

Я знячэўку падхапіўся нават:
Можа, гэта проста прыдалося?
— Ты не фея? — запытаў ласкава.
— Не,— крутнула галавой,— я — Зося!

І пайшла… А песню перабіла.
Сціхла птушка. Зноў ляжу ў траве я.
Ах ты, фея! Што ж ты нарабіла!
Ты спалохала мне казку, фея!

Я гляджу на сцішанае неба.
Дзесьці побач — конікавы строкат.
Як жа часам чалавеку трэба
Апынуцца ў казцы ненарокам!

СНЯГУРАЧКА

Горад ёлкамі пахне,
Ёлкі пахнуць узлескам,
Ёлкі казкамі пахнуць,
Ласкай маці, маленствам…

Ёлкі пахнуць смалою,
Пахне святам на рынку.
Брат з сястрычкай малою
Выбіраюць ялінку.

Хлопчык жвавы і бойкі,
Ён таргуецца чынна:
— Ваша елачка колькі?
— Два,— сказала жанчына.

— Два? — збянтэжыўся хлопчык.
Надта ж просіце многа!..
І шчаслівыя вочы
Спахмурнелі ў малога.

Адступіўшы паўкроку,
Памаўчаў ён хвілінку
І, ўздыхнуўшы глыбока,
Паглядзеў на дзяўчынку:

— Дай рубель свой, Алёнка,
Бачыш, плацяць жа людзі.
— Дык тады наша ёлка
Без снягурачкі будзе!

Нам жа мама сказала:
«Больш не дам ні капейкі!..»

Ля ялінкі ж удалай
Дзядзька круціцца нейкі.

Пэўна, возьме ён, возьме —
Знікне дзіўная казка.
Хлопчык кінуўся: — Вось вам.
Два рублі! Калі ласка!..

Ён на саначках ёлку
Мацаваў, каб не ўпала.
А жанчына ў насоўку
Моўчкі выручку клала.

І каму было згледзець,
Як на вейках дзяўчынкі —
Дакрануўшыся ледзьве —
Раставалі сняжынкі.

* * *

Як ты грымела, як бабахала,
Мая рабінавая ноч!
Стокрылы вецер дол аблахаваў
І вобзем кідаўся наўзбоч.

Як быццам тоўшч нябёс валілася
Трашчала так над галавой.
І толькі сэрца весялілася,
Здранцвення скінуўшы павой.

Маланкі бліскалі, мігцеліся,
Як стрэлы, жыхалі здалёк.
І не згадаць, куды ён цэліўся,
Сляпы, разгневаны стралок.

То залатымі дратаванкамі
Крамсалі неба ўшыр і ўдоўж,
І, як прышпораны маланкамі,
Ляцеў лавінай гулкай дождж.

Нібы дзяцюк, якога здалечы
Да мілай сцежкі прывялі,
Ён упіваўся, прыпадаючы,
У вусны смяглыя зямлі.

Калі б ты, ночка, толькі ведала,
Якое свята на душы
Ты разбудзіла, запаветная,
Скрышыўшы здрадлівасць цішы.

Прыйдзі ж расстайнаю гадзінаю,
Як дазіхцяць маланкі вон,
І грымні песняй лебядзінаю,
Мая рабінавая ноч!

ЗА ЦІХІМ ДУНАЕМ

* * *

Далёка ты ад нашай Беларусі,
Зямля сяброў, зямля красы юначай.
Калі — не ведаю — у шлях збяруся,
Цябе, шчаслівы вольны край, пабачу.

Але душу маю сягоння поўняць
Твае мелодыі, і я не знаю,
Ці гэта шум разгалістых шаўкоўніц,
Ці гэта ўсплёскі вольнага Дунаю?

Ці гэта ветрык ранішні рухавы
Пакінуў свой начлег на перавалах
Балкан аснежаных, дзе рускай славы
Яшчэ сляды не сцерліся на скалах?

Гучаць мелодыі, і сэрца рвецца
Туды, дзе ружамі цвітуць даліны,
Дзе вінаграднік ля дарогі ўецца,
А ў небе клёкат чуецца арліны,

Дзе ў гушчарах з апошняй грознай ночы
Застылі вогнішчы кастроў гайдуцкіх,
Дзе песні ў вуснах маладых дзявочых,
Зусім падобныя да беларускіх.

— Ой, дубе, дубе, вячысты дубе,
Чаму ж ты, дубе, завяў зялёны,
Завяў зялёны, лістом здрабнёны?
— Таму й завяў я, зялёны дубе,
Што ахінула імгла густая,
Імгла густая аж да карэння...

Гучаць мелодыі... І ў зале цеснай

Палаюць тысячы вачэй любоўю.
О край юнакаў, край садоў і песень,
Заўсёды сэрцам мы былі з табою!

Імгла рассеяна, бо ўстала сонца,
Расправіў голле зелен-дуб вячысты,
Гамоніць весела, шуміць бясконца!..
Нам люба слухаць спеў яго ўрачысты.

БАЛГАРСКАМУ БРАТУ

Брат мой!
Кроў Леўскага ў жылах пульсуе тваіх.
Кроў Каліноўскага ў сэрцы стукоча маім.
Каты свабоды павесілі іх
абаіх.
Дзеці свабоды ім славу пяюць
абаім.

Тут, у гарах і далінах, стагоддзе назад
Смелы і горды апостал свабоды хадзіў.
Там, каля Гродна і Вільні, мужыцкі атрад
Брат яго, родны па духу, на бітвы вадзіў.

Што за бяда, што не зналі адзін аднаго?
Гэтых імён у душы маёй не разлучыць.
Кожнае з іх — гэта частачка сэрца майго.
Кожнае з іх для мяне, нібы клятва, гучыць.

Стань жа упоплеч, мой друг, і на хвілю замры!
Дай памаўчаць перад памяццю верных сыноў,
Што ненавідзелі больш усяго на зямлі
Бляск ятаганаў злавесны ды свіст бізуноў.

Вось мы з табою — нашчадкі шчаслівыя іх —
Рукі злучылі ў замок перад светам усім.
Брат мой!
Кроў Леўскага ў жылах пульсуе маіх!
Кроў Каліноўскага ў сэрцы стукоча тваім!

НЕЗВЫЧАЙНЫ СУВЕНІР

Дарога віецца
Над плыткаю Струмай.
Пад шынамі гравій
Лагодна шуршыць.
Глядзі і любуйся,
Любуйся і думай,
Як добра на свеце
І хораша жыць!

Высозныя горы,
Як сцены, абапал.
То воддаль адступяць
Ад Струмы-ракі,
То блізенька-блізенька
Сыдуцца раптам,
Як быццам бы хочуць
Узяць у ціскі.

З-за выступа стромы,
Як прывід,
Мужчына
Выходзіць насустрач.
Куды і адкуль?
Спыніліся,
Стрэльба з мяшком
За плячыма.
І тры курапаткі
Вісяць пры баку.
Знаёмімся.

Горац — сардэчны і мілы —
Вымае цыгары —
Адменнейшы пах!

Гаворыць:
— Вы ў пушчах
Фашыстаў грамілі,
А я — партызаніў вось тут,
У гарах...

І дзеліцца шчыра
Са мною здабычай:
— Вазьміце...
Што словам не здолеў сказаць...
Не знаю,
Ці ёсць у іх
Гэтакі звычай,
Але падарунка
Не мог я не ўзяць.

— Ну, дай бог удачы!
— Шчаслівай дарогі!..
І зноў панарама
Насустрач бяжыць:
Скалістыя кражы,
Распадкі,
Адгор'і.
Зноў гравій пад шынамі
Мякка шуршыць.

Дарога віецца
Над плыткаю Струмай,
Дзе шэрыя скалы
Імхі аплялі.
Глядзі і любуйся,
Любуйся і думай,
І думай —
Пра брацтва людзей
На зямлі.

НА ВІТАШЫ

З крутога, стромкага Капыта —
Сафія ўся, як на далоні:
Ляжыць спакойная, нібыта
Магутны волат спіць на ўлонні.

Красуня-Віташа на свята
Сабрала ўсю сталіцу, мабыць.
Хоро ўвесь дзень віхрыць заўзята,
Ды не яно сафійцаў вабіць.

Іх да вяршыняў цягне снежных,
Сюды, дзе скал сцяна нямая,
Дзе для арлоў прастор бязмежны,
Дзе азірнешся — дух займае!

Тут сілу й мужнасць цэняць людзі
На горных кручах камяністых.
Невыпадкова тут не любяць
Ні спраў, ні дзей, ні думак нізкіх!

* * *

Балгарская сіняя раніца,
Балгарскае неба ў акне.
Пахучай салодкаю баніцай
Частуе балгарка мяне.

Спагадна пытае, ці змораны,
Ці доўгай дарога была,
І родам адкуль я: ці з горада,
Ці, можа, з такога ж сяла?..

Хвіліна узрушання цёплага
Мяне перанесла дамоў:
Як быццам вярнуўся я з Поплава,
Ад зябкіх начлежных дымоў.

Матуля гарачыя дранікі
Скідае з патэльні хутчэй...
Балгарская сіняя раніца
Струменіцца з чорных вачэй.

О маці! Любоў непадкупную
Я ў позірку іх пазнаю,
І долю тваю шматпакутную,
І гордую веру тваю.

І знаю цяпер я напэўнае,
Чаму мне так любы яны —
Другары, браты мае крэўныя,
Балгарыі слаўнай сыны.

МУЗЕЙ У ТЫРНАВЕ

Незвычайны музей
Я наведаў у Тырнаве слаўным —
Старажытнай сталіцы
Гасціннай балгарскай зямлі.
Гэты мур заімшэлы
У час незапамятна-даўны
На пагрозу і страх
Заваёўнікі-туркі ўзвялі.

Тут,
У змрочных скляпеннях,
Дзе сцены ў крывавых падцёках,
Янычары каралі
Бясстрашных балгарскіх сыноў,
Косці трушчылі ім,
Каб не думалася аб уцёках,
Прыпякалі жалезам калёным
Пасля бізуноў.

Разглядаю ў кутку экспанаты:
Масіўную дыбу,
Ланцугі і калодкі,
Жалеза брусы,
Кайданы...
— Гэй, другару!
Зірніце
На гэту каменную глыбу:
Вязень выдраў рукамі яе
З мураванай сцяны...

Мы гаворым пра вязня,
Што некалі рваўся з няволі.

А пра тое маўчым,
Што нам так зразумела
Без слоў.
Што жахлівыя цені былога
Ніколі-ніколі
На зялёныя схілы
Балканаў
Не вернуцца зноў!

СУСТРЭЧА З КУПАЛАМ

Яшчэ не хоча зала змоўкнуць,
А Мінка — юная ткачыха —
Наперад з хору выйшла зноўку,
Як быццам просіць: «Ціха! Ціха!..

А й прыгажуня ж гэта Мінка!
Як ёй да твару ленты, блузка!..
І раптам чую: «Вечеринка! —
Народна песен белоруска!»

Ёй адказала ўсплёскам зала,
А песня ўжо звініць, іскрыцца,
І сцэна ўся, здаецца, зараз
Вясёлай полькай завіхрыцца.

Душа знячэўку аж зайшлася,
І сам не знаю — дай ты рады! —
Ці гэта — Зосі, Стасі, Касі,
Ці гэта — Леды, Неды, Рады.

Не, не было, відаць, памылкай,
Што песня слаўнага баяна
Ткачыхай тырнаўскаю Мінкай
Была народнаю названа.

Гармонік грае, грае, грае,
І мне да слёз глядзець уцешна,
Як нас па-брацку тут яднае
З далёкай бацькаўшчыны песня.

І сэрца б'ецца думай гордай:
А ці ж адна на свеце зала,
Дзе песняй шчырай, непаўторнай
Радніць людзей баян Купала!

НА КАСТРЫЧНІЦКІМ СВЯЦЕ Ў САФІІ

Ёсць слёзы,
Якіх не саромлюся я.
Такія прыходзяць не часта.
Па праву назвала іх
Песня мая
Слязамі братэрскага шчасця.

Я зведаў яго
Лістападаўскім днём
Ля шумнай святочнай трыбуны,
Дзе сэрцы і сцягі
Палалі агнём
На ветры Кастрычніка
Буйным.

Здалося —
На плошчы семнаццаты год.
І я —
Акрылены без меры —
Вітаю ў натоўпе
Жаданы прыход
Вялікаснай
Сонечнай
Эры.
Нібыта
Я толькі са штурму іду,
І ўсё яшчэ ў самым пачатку…
Як ясна я ўбачыў,
За што я вяду
Натхнёную Леніным
Схватку!

Такога —
Ніколі не вычытаць з кніг
І не зразумець па газеце.
Ёсць слёзы,
Гарачая праўда якіх
За ўсё даражэй мне
На свеце.

БАЛГАРСКІ ЛІСТАПАД

Я так доўга сэрцам рваўся
На зямлю сяброў удзячных,
Што, прыехаўшы, збаяўся
За асенні час няўдачны:

Каб дажджы не зарадзілі,
Каб і так кароткі тэрмін
Мне яны не скарацілі
Крыўдным арыштам кватэрным.

Ну, дык выпала ж пагода!
Ні хмурынкі — цэлы месяц!
Я такой узнагароды
Атрымаць, дальбог, не меўся.

Разглядай як можна лепей
Фарбы восені гасціннай,
Хай душа паўней нальецца
Хараством, як брагай віннай!

* * *

Хіба калі-небудзь
Забуду я край,
Дзе горныя пікі
Снягамі пакрыты,
Дзе белыя домікі
Лозамі ўвіты,
Дзе промні, як струны,
Звіняць самавіта,—
Хіба я забуду
Той казачны край?

Хіба калі-небудзь
Забуду я край,
Дзе мілая Софка
Віно разлівала,
Віно разлівала,
Хлеб-соль падавала,
Пяшчотную ўсмешку
За вейкі хавала,—
Хіба я забуду
Гасцінны той край?

Хіба калі-небудзь
Забуду я край,
Дзе кроў маіх продкаў
Свабоду крапіла,
Дзе ружы не вянуць
На брацкіх магілах,
Дзе помнікі славы
На ўсіх небасхілах,—
Хіба я забуду
Братэрскі той край?

Хіба калі-небудзь
Забуду я край,
Дзе зоры купаюць
Дунай і Марыца,
Дзе радасць, як сонца,
У вочах іскрыцца,
Дзе працай і плёнам
Народ ганарыцца,—
Хіба я забуду
Шчаслівы той край?..

СТО ВУЗЛОЎ ПАМЯЦІ

Паэма

Ніне Кавалёвай

А колькі ўсіх у памяці вузлоў,
Што нас звязалі, родны край,
з табою!..
І колькі ў тых вузлах шчаслівых сноў!
І колькі ў тых вузлах пакут і болю!
Я тут зусім нямнога развяжу:
Я пра пачатак толькі раскажу.

Першае свята

Густымі лапкамі і дзеразой
Абвіта наша згорбленая брама.
Відаць, таму і радасны настрой,
Што ўсё кругом так хораша прыбрана.

Прымацаваны ўверсе да вугла,
На доўгай палцы сцяг трапеча зранку.
Дарожка жоўценькая пралягла
Цераз падворак — з вуліцы да ганку.

Сястра, злятаўшы мігам за раку,
Аер пахучы сыпле на падлогу.
А я цягну бабулю за руку,
Бо ў хаце болей мне цярпець няўзмогу.

Бо мне вядома (Яська бачыў сам!) —
Усе збіраюцца ля сельсавета:
Такое штось пачнецца зараз там,
Што лепш памерці, чым не ўбачыць гэта!..

Заліта сонцам вуліца наўсцяж.
А каля клуба — не злічыць народу.
Бабуля дзівіцца: «Ну і кірмаш!
Яшчэ такога не было ў нас сходу!»

Мяне на рукі падхапіла ўміг:
— Глядзі, глядзі, вунь на трыбуне тата!..
Ён штосьці радасна крычыць да усіх,
І ўсе ў далоні пляскаюць заўзята.

Пасля прамоў сталы з пітвом, з ядой
У тры рады стаўлялі на дзядзінцы,
Пілі і песні пелі грамадой,
І нам давалі смачныя гасцінцы.

Музыкаў моладзь зацягнула ў клуб:
«Давай, Мажэйка, разані па-свойску!..»
Пад воплескі бабуля выйшла ў круг,
І не стрываў начальнік сам з Лагойску:

Падскочыў спрытна, крыкнуўшы «гоп-га!»,
І ля бабулі ўпрысядку пусціўся.
Гармонік выгінаўся, як дуга,
І, як шалёны, бубен калаціўся...

Такім застаўся ў памяці маёй
Шчаслівы дзень далёкага пачатку —
Дзень уручэння хлебаробам Акта
На карыстанне вечнае зямлёй.

Ваенны гарадок

Зусім інакшы вырыс
Набыў глухі куток,
Калі за Гайнай вырас
Ваенны гарадок.

Сваім жыццём нязвычным
Нас моцна вабіў ён.

Мы знялі: пагранічным
Быў наш лясны раён.

Дзе гразь мясіў адвеку
Ды кладкі клаў народ —
Трывалую гравейку
Насыпалі за год.

Уранку на гравейцы
Грузавікі гулі.
Вясёлыя армейцы
На стрэльбішча ішлі.

Парадак — лад вайсковы
Мы пераймалі ўсе.
І побыт наш вясковы
Змяняўся пакрысе.

Насілі мы пілоткі
Ды шлемы — што калі.
Хоць з дзіркамі — а ўсё-ткі
За гонар нам былі.

Па вечарах глядзелі
Бясплатнае кіно:
Як роўныя, сядзелі
З байцамі заадно.

Улетку, часам вольным,
Ды і сярод зімы
У белых і чырвоных
Гуляць любілі мы.

Калі ты недаростак,

Мізурачка які,—
Рашалі вельмі проста:
«Валяй у белякі!»

Але і самых кволых
Насілу «атаман»
Пераганяў з «чырвоных»
У процілеглы стан.

І так было парою,
Што многія зусім
Выходзілі са строю:
Чым «белы» — лепш ні з кім.

Бо і ў гульні дзіцячай,
Паміж забаў-уцех
Мы не маглі іначай
Ні думаць, ні хацець...

«Шпіён»

Так мы гулялі ў войны
І так раслі ў гульні.
А час быў неспакойны,
І ў мірнай цішыні

Раптоўны звон трывогі
Будзіў нярэдка нас.
Я помню, як на ногі
Падняўся ўвесь калгас.

На вуліцы шалёна
Крычалі пастушкі,
Што бачылі шпіёна

На тым баку ракі.

Прыкметаў — больш чым трэба:
Аброслы, і з мяшком,
І, бач, пайшоў не грэбляй —
Пашыўся лазняком...

На жарабку стаенным
Ляцеў стары Кашчэй
У гарадок ваенны
Паведаміць хутчэй.

Ужо мужчыны з коллем
І хлопцы-дзецюкі
Да хмызу цераз поле
Праступоць нацянькі.

А мы? Хіба збаімся?
Не, мы таксама ўсе
Навыперадкі мчымся
Па залатым аўсе,

Па бульбе, па іржышчу,
А вецер — наўздагон:
«Хутчэй, хутчэй бяжыце!
Шпіён пранік, шпіён!»

На шкло ступіў з разбегу,
Падэшву боль пячэ.
Але спыняцца нельга:
Там — вораг уцячэ!..

І я лячу за ўсімі...
Ды позна... Эх, шкада!

За бродам за ласіным —
Народу грамада.

Гавораць мірна, добра,
І між дзядзькоў... шпіён!
Аброслы ўвесь, і з торбай —
Ну, пэўна ж, гэта — ён!

Але чаму ж нягоднік
Не скручаны як след?
Чаму канвой не гоніць
Чужынца ў сельсавет?

Шпіён цыгарку смаліць
З усімі нараўне.
— Ці не Сымонаў малец? —
Ківае на мяне.

— Яго, рыштант,— смяецца
Нічыпар Каляда.
— Разумны бацька, здэцца,
А сын — адна бяда.

Такі ўжо, брат, шкадлівы,
Што горшага няма:
Учора зноў у слівах
Яго злавіў Кузьма!..

Вясёлы рогат грымнуў,
А мне — хоць прэч бяжы,
І сорамна, і крыўдна:
Чужынец — не чужы!

У спелым жыце

Тым летам шмат было падзей у нас.
Згарэла восець. Пчолы закусалі
Старога Тодара. Але найбольшым
З усіх здарэнняў стала смерць Турчанкі.

Відаць, за чорны даўганосы твар
Празвалі гэтак на сяле жанчыну.
Яна жыла ўдавою — з хворай маці
І чатырма дзяцьмі, яшчэ малымі.

Было за поўнач, і густая ціш
Па-над усёй зямлёю панавала,
Калі дазорны пагранічнік згледзеў
У спелым жыце постаць чалавека.

На вокліч: «Стой! Ні з месца!
Рукі ўверх!» —
Цень сігануў што сілы прэч, наўцёкі.
Тады раздаўся стрэл. І стрэл быў трапны:
У спелым жыце ўскрыкнула жанчына.

Непадалёк ляжаў бліскучы серп
І, ўжо завязаная туга накрыж,
На два вузлы, пасцілка з каласамі…
У спелым жыце стрыгла іх Турчанка.

Назаўтра іншых не было размоў,
Як пра жахлівае здарэнне ўночы.
Начальства шмат прыехала з раёна,
І ў канцылярыі народ сабраўся.

Раскрыўшы рот, я слухаю дзядзькоў

І разумею: гэта пра Турчанку…
І ўпершыню загадкай неразгаднай
Здалося мне ў той дзень жыццё людское.

У нашу хату голад не ступаў.
Чаму ж яна пайшла з сярпом у жыта?
Чаму? Чаму?.. Праклятае здарэнне!
Цвіком засела ў галаве дзіцячай!..

Не ведаў я, што шмат гадоў пазней —
І чым далей, тым з большаю пакутай —
Шукаць адказу буду на пытанне:
Навошта стрыгла каласы Турчанка?

Непрымірымасць

А восенню знянацку
Забралі ў нас траіх.
І Яськавага бацьку,
Кажушніка, між іх.

Я часта слухаў казкі
Вясёлага краўца.
Не стала бацькі ў Яські,
У добрага хлапца.

І дружбы з ім ахвотна
Ніхто ўжо не вадзіў.
Прыціхлы і самотны,
Ён скрозь хадзіў адзін.

Мы крыўду Яські знալі…
Ды што было рабіць?
Не мог ён разам з намі

У піянерах быць.

На ўроках і на зборах
Чыталі мы не раз
Аб тым, як хітры вораг
Арудуе між нас.

Партрэты камандзіраў
Мы вырывалі з кніг,
Як здраднікаў Радзімы,
Кляймілі ганьбай іх.

Хто думаў днямі тымі,
Што цераз дваццаць год
Імёны іх святымі
Зноў назаве народ?

Што суд, які вітала
Маленства без разваг,
Аплача наша сталасць
У свету на вачах?

Што ў палавіне веку,
Пракляўшы культ пакут,
Давер’я Чалавеку
Мы будзем славіць культ!

Апоўдні ў нядзелю...

Так і было: апоўдні,
На восьмы дзень вайны,
Да жудасці раптоўна
З’явіліся — яны.

Яшчэ заўчора весці
Аднекуль усплылі,
Што быццам нашы дзесьці
Граніцу перайшлі.

Кульгавы крамнік п’яны
Крычаў на ўсё сяло:
«Не можа быць, васпане,
Каб наша не ўзяло!..»

Наіўную надзею,
Што немцу скора крах,
Апоўдні у нядзелю
Расцерлі танкі ў прах.

Зямля пад іх цяжарам
Стагнала і раўла.
Блакіт давіў крыжамі
З-пад кожнага крыла.

У ценю свастык чорных
Ішлі, як на парад,
Грузавікі адборных
Раскормленых салдат.

Крутыя падбародкі —
Упэўненасць сама,
Што будзе марш кароткі
Што роўных ім — няма.

У іх і сіла й вопыт:
Распятая вайной,
Амаль не ўся Еўропа
Ляжала за спіной.

Здавалася, нічым іх
Не павярнуць назад.
Трывожнымі вачыма
Глядзелі вокны хат.

Матуля выпраўляла
Нас да бацькоў сваіх:
— Каб тут чаго не стала
Пабудзьце ля старых.

Усё-такі іх вёска
Далей ад зла-бяды:
Наўрад чужое войска
Ці дападзе туды…

Боль і гнеў

Праз месяц, нават меней
(На зло нядобрым снам),
Аднекуль з акружэння
Прыбіўся бацька к нам.

Схудалы, учарнелы,
Зарослы — не пазнаць,
У нейкіх спарахнелых
Цывільных рызманах.

Жанок панабягала —
Як бы хто сход сазваў.
І кожная пытала:
— Майго… не сустракаў?

— А праўда, ці мо байка,
Што немцы пад Масквой?..

Маўчаў панура бацька,
Якісьці сам не свой.

Як быццам вінаваты
Ва ўсёй людской бядзе,
Ён не выходзіў з хаты
І не бываў нідзе.

Якоесь дуддзе ў банку
На курыва крышыў…
Глядзелі мы на бацьку
Са страхам у душы.

Пакуль ён быў на фронце
Здавалася тады,
Ён сам наш абаронца
Ад гора і бяды.

А зараз вось ён, з намі —
Ад дыму аж хрыпіць,
І сам, відаць, не знае,
Што думаць, што рабіць…

А нам — хадзіць у школу
Абвешчаны загад.
Па новаму закону —
У школе новы лад.

Вучылі — па газетах:
Адзін і той жа ўрок:
Як цяжка пры Саветах
Пакутаваў народ.

Як стала ўсім нам добра,

Калі прыйшлі «яны»…
На клас глядзеў спадлоб’я
Сам фюрэр са сцяны.

І быў скандал аднойчы,
Калі заўважыў хтось,
Што фюрэравы вочы
Праколаты наскрозь.

Ад страху пабялелы,
Настаўнік зняў партрэт
І ўсіх, як звар’яцелы,
Цягаў у кабінет.

І я спужаўся вельмі,
Бо знаў з усіх адзін,
Хто Гітлеравы бельмы
Шыдэлкам прасадзіў…

«Навуку» ўсю грунтоўна
Прайсці мы не змаглі:
Гестапаўцы раптоўна
Дырэктара ўзялі.

Настаўнік абавязкаў
Больш спалучаць не змог
На рукаво — павязку,
А школу — на замок.

Чырвоны снег

У вокны дзень глядзеўся,
Радзела сінява.
Па рэшата к суседцы

Паслала маці Льва.

Праз тры-чатыры хвілі,
Засопшыся, бяжыць:
— Кірэйчыка забілі!
Каля маста ляжыць!..

Забралі ноччу ў цешчы!
І радыё знайшлі!
Хацеў ад іх уцекчы,
Як цераз мост вялі!..

Уссунуўшы атопкі
На босую нагу —
Каб не спазніцца толькі,—
На вуліцу бягу.

Мне трэба ўвачавідкі
Дазнацца, як было.
Марозік сакавіцкі
Закуў дарогу ў шкло.

На вуліцы народу —
Напэўна, з паўсяла.
Чакалі ўсе падводу,
Што ад маста ішла.

Лядок ламаўся ціха,
Хрусцеў: хруп-хруп, хруп-хруп.
Пад шэраю пасцілкай
Ляжаў ссінелы труп.

А за санямі плёўся,
Запухлы ўвесь ад слёз,

Кірэйчыкаў Алёкса,
І кош са снегам нёс.

А снег — вішнёва-алы
Ад бацькавай крыві.
І так мне страшна стала —
Хоць нема заравi.

Здавіла крыкам грудзі,
Як у жахлівым сне:
Што вы зрабілі, людзі!
Не рушце гэты снег!

Чырвоны снег пад ногі
Не кідайце далоў!..
Глядзіце: ён дарогу
Зафарбаваў у кроў!

Глядзіце: ён і з неба
Ужо ляціць на нас!
І шэрань вунь на вербах
Закрывяніла ўраз!..

Хутчэй, хутчэй ад згубы
Да хаты да сваёй!
Куляюся праз гурбы,
Набраклыя крывёй.

А снег ахапкам валіць —
Махнаты і густы.
Не беліць, а крывавіць —
Падворкі і платы,

І гумны і гароды,

Сады і гонту стрэх,—
Па ўсім па краю родным
Ляціць чырвоны снег.

У партызанскай пушчы

Ад першай — з дымам-громам
Нявольніцкай вясны
Пашыліся мы з дому
Глыбей у кут лясны.

Стаў партызанам бацька,
І ў хаце у сваёй
На гібель заставацца
Мы не маглі сям'ёй.

Зімой жывём у дзеда —
Усё ж на ўзлессі дом.
А ледзь надыдзе лета —
У пушчы ўсім гуртом.

Там безліч нор-зямлянак
Між сосен у барку.
Там чорных блох-смалянак
Не меней, чым пяску.

Там мацеркі гатуюць
Вячэру на агні
І тужаць і сумуюць
Па хатняй цеплыні.

Калі не пасля заціркі
Нясоленай лясной
Шумлівы стан заціхне

У цемрадзі начной,—

Мігценне зорак немых
Я слыхам сцерагу:
Ці не пачую ў небе
Матораў родных гул?

Я пазнаю імгненна
Далёкі рокат іх
Па перабоях гнеўных,
Надрывіста-цяжкіх.

І божа мой, як сэрца
Затахкае ў грудзях!
І кожны ўдар, здаецца, —
Іх рокату працяг.

Учора зноў падвечар
Клубіўся чорны дым.
Сто жыццяў чалавечых
Сканала ў дыме тым.

Перадсмяротны лямант,
Крык стогалосы іх
У пушчы ля зямлянак
Нас скалануў усіх.

Калі страшэнны енк той
Замрэ ў маіх вушах?
Калі ў дзіцячых зрэнках
Пагасне смерці жах?

Ад крыку прасыпацца
Калі не стану ў сне?

Аб гэтым лепш спытацца
Пасля вайны ў мяне.

А покуль што мне трэба —
Дасхочу, па зарэз —
Прыдбаць калі не стрэльбу,
Дык хоць які абрэз.

У эфках ды вінтоўках
Я разумею больш,
Чым некалі ў алоўках,—
Сын партызана ўсё ж!

А кніг я не чытаю,
І ў адзінаццаць год —
Ні Купера не знаю,
Ні Сойера прыгод.

Равеснікаў, што ў школе
За партамі сядзяць,
Напэўна ўжо ніколі
Не ўдасца мне дагнаць.

Яны на картах дзесьці
Шукаюць Мічыган,
Я ж сам хаджу па лесе
Апошнім з магікан.

Іх зараз хітры Купер
Праз багнішча вядзе.
Я ж сам ляжу між купін
У ледзяной вадзе,

Нібы ў клыкастай пашчы,

З трывогаю адной —
Каб людаед у касцы
Не вырас нада мной,

Каб ён пракрочыў бокам,
Страшнейшы ад пачвар,
Каб смерць жалезным вокам
Не глянула мне ў твар.

Немата запусцення

Пустуе хата дзеда.
Пустэчай тхне з двара.
Пагналі за паўсвета
Старога сталяра.

Парасчыняны дзверы
Для валацуг-вятроў.
Без працы на асверы
Рассохлася вядро.

На ганку — павуціна:
Даўно быў госць, відаць.
Як боязна, хаціна,
На твой парог ступаць!

Як страшна бачыць рэчы!
Не ведаў я, што й ім
Дух цёплы чалавечы
Патрэбен, як жывым!..

Вось дзедава начынне —
Ім даражыў стары.
Ён майстраваў чын-чынам

І куфры і сталы.

Карміла чалавека
Яно — дай бог другім!
Пыл — першы за паўвека
Цяпер ляжыць на ім...

І печ маўчыць, нямая —
Ніхто даўным-даўно
Не ставіць, не вымае
Вясёлых чыгуноў.

На міртах жухне лісце —
Няма каму паліць.
І кожны збан з паліцы,
Як сірата, глядзіць.

Я закрываю вочы:
Няўсцерп мне бачыць іх
Маўклівы сум сірочы
Над памяццю жывых.

Хутчэй бы гнеў астатні
Прапальваў агнём —
За гэты рэзрух хатні!
За гэты пыл кругом!

За немасць, што пануе
У тысячах двароў.
За смерць, што край руйнуе.
За слёзы і за кроў.

Шчасце

Мы здатны ўсе пра шчасце
Паразважаць парой,
І шчасцем лічым часта
Па звычцы па старой

Удачу ці прыбытак,
Па службе новы чын…
І радасна нібыта.
Ды шчасце тут пры чым?

Зірнуўшы праўдзе ў вочы,—
Ва ўсім жыцці сваім
Я шчасце знаў аднойчы,
Я раскажу аб ім.

На тысяча сто трэці
Грымотны дзень вайны
Ягоны крок, нарэшце,
Узрушыў буданы.

Мы несліся па полі
Яму наперарэз.
Так смерці страх ніколі
Не гнаў нас з дому ў лес.

Праз долы, праз пагоркі
Яно да нас ішло,
У потных гімнасцёрках,
І стомлена было,

Але лунала грозна
«Свяшчэнная вайна»,

Што з тысяч песень розных
Найдаражэй адна.

Яму насустрач людзі
Выносілі хлеб-соль.
Яму жанкі на грудзі
Выплакавалі боль.

Бабулі неслі крынкі
З халодным малаком.
Яно з вачэй іскрынкі
Сцірала кулаком.

Яно вымала цукар
Ля кожнага двара:
На цукар, як на цуда,
Глядзела дзетвара.

А я — паміж дарослых,
Не знаю сам, чаму —
Глытаў употай слёзы,
Знаёмыя яму…

Перамога

Адгрукатаўшы гнеўным дынамітам,
Згарнула крылле чорнае вайна.
Быў майскі ранак,
Быў шматлюдны мітынг,
Былі абдымкі п’яных без віна.

А ўвечары — пілі. Усенародна.
Пілі за славу сцягаў баявых,
За перамогу ў барацьбе смяротнай,

За памяць паўшых, за жыццё жывых.

Франтавікі пілі і партызаны,
Тылавікі і мацеркі сірот.
Адны — ўразмешку з ціхімі слязамі,
Другія — з гучным тостам за народ.

Адны ад крыўды мыліцы ламалі
І, нібы дзеці, плакалі сп’яна.
Другія «бронь» употай цалавалі,
Што ўратавала ім жыццё яна.

І мы пілі — у гонар Перамогі.
Мы — гэта некалькі жанок-удоў,
Іван-бязрукі, Мікалай-бязногі
Ды хлапчукі пятнаццаці гадоў.

Наліўшы ў конаўкі з бутэлек мутных
(«Ой, досыць, досыць, Ганначка, не лі!..
Без тамады і без прамоўцаў мудрых —
Пілі за мір і шчасце на зямлі.

І пелі песні… дарагія песні
Суровай, грознай баявой пары.
Іх інваліды першыя прынеслі
З дарог вайны у родныя двары.

А потым нас — стыдлівых і няўклюдных —
Цягнулі бабы ў скокі з-за стала.
У тыя дні выпрабаванняў трудных
Былі ў пашане мы ў жанчын сяла.

Мы ўжо лічыліся гаспадарамі.
На нашы плечы клопаты ляглі.

Вазілі лес, касілі і аралі,
Не так, як мае быць, а — як маглі.

Нявесела было хадзіць за плугам,
Пускаючы амаль не поверх, каб
Лягчэй яго цягнула саматугам
Чацвёра зморaных маўклівых баб.

І нам, рабочай сіле вузкаплечай,
Калі ўвесь свет трымаўся на ўдаве,
Былі ў той час узнагародай лепшай
Надзея матак і дзядоў давер.

З маленства гора нас круціла ў гушчы
І навучыла рана разумець,
Што нам пладоў не есці з райскай кушчы
І хлеба лёгкага ў жыцці не мець.

Я ўдзячны лёсу за навуку гэту,
Хоць і лягла заўчасна сівізна.
Я праўду сэрца адкрываю свету,
Як адкрывае твар зямлі вясна.

Спякота над лугамі

Духі вымахвае касавіца.
Ужо расы ні следу анідзе.
Пайшлі дахаты хлопцы, маладзіцы,
І дзед Кашчэй, сухі як корч, ідзе.

Ён прыпыняецца, каб даць заўвагу:
— На пятку больш, на пятку націскай!
Як той матыкай, не дзяўбі з размаху,
Шырэй бяры! Шырэй касу пускай!..

Мне хочацца «дабіць» сівец ля хмызу,
І я мянташу ў цішыні адзін.
Абмераўшы пакошу дзесь паблізу,
Ка мне ідзе Алена-брыгадзір.

Алена выйшла замуж незадоўга
Да ліхалецця,— месяцы праз два
Надзеў шынель ціхманы сельскі доктар.
Адна гаруе з сынам удава.

На куст аперся даўганогі сажань.
Алена некалькі хвілін маўчыць,
Пасля садзіцца на пракос і кажа:
— Хадзі сюды, дапамажы злічыць...

Яна глядзіць журботнымі вачыма,
Мой чуб камечыць, зліплы на ілбе.
— А ты вялікі ўжо, амаль мужчына,
І праца добра спорыцца ў цябе.

Вось паглядзі — ты абганяеш нават
Сваіх настаўнікаў — дзядоў сівых...
Сцяжынкай топках! над старой канавай
Іду з касою між ракіт густых.

І чую: голасам прыгожым, зычным
Пяе Алена песню пра любоў,
Як ліхадзей праклятты — паляўнічы
Разбіў без жалю пару галубоў,

Як ён навек асіраціў галубку,
Як пад палой дамоў яе прынёс.
І столькі болю ў песні, столькі смутку,
Што будзь каменны — забярэ да слёз!..

Насыпаў пшанца
Але да каленца,
Наліў вадзіцы
З чыстай крыніцы.

Галубка не есць,
Галубка не п’е,
А ўсё не на ту гору
Ўсё плакаць ідзе...

І захлынулася слязамі песня,
Я ўжо не песню чую — горкі ўсхліп.
Я знаю: гэта гору ў сэрцы цесна —
Ужо няма куды падацца ўглыб.

Я зразумеў тады і боль і сорам —
Пякучы сорам і пакутны боль —
Тых соцень тысяч, вымучаных горам,
Што ўжо нікому нельга крыўдзіць больш.

Мір на зямлі даўно, а ў іх у сэрцы
Яшчэ смыліць, яшчэ грыміць вайна,
І, можа быць, ужо да самай смерці
Для многіх з іх не скончыцца яна.

Студзёная вясна

Красавіцкі празяблы ранак.
Снег не ўсюды яшчэ сагнала,
І на полі ў барознах хлюпкіх
Лёд падталы ў вадзе стаіць.

У парваных старых апорках
Я мяшу ледзяную кашу

І збіраю гнілую бульбу,
Перамёрзлую за зіму.

Разграбаю раллю рукамі
І, узрадаваны знаходцы,
Нібы золата ком — у кошык
Змяклы, слізкі «шаймор» кладу.

Дома, счысціўшы шалупінне,
Сыплю бульбу ў старую ступу,
І таўку таўкачом вялізным
Цеста, чорнае як зямля.

Маці лепіць з яго аладкі
І кладзе іх на скавародку,
І кладзе яна роўна восем —
Каб усім па адной якраз.

О шайморавыя аладкі!
Ні раней, ні пасля, здаецца,
Я не ведаў смачней нічога,
Перапушчаных сухама!..

Помню, летам у сорак сёмым,
На пісьменніцкую нараду,
У аблезлым старым партфелі
Я прывёз іх з сабою ў Мінск.

І саромеўся, каб Шамякін
(Ён ужо быў крыху вядомы)
Не заўважыў, як я іх жмякаў
Паціхонечку з рукава...

Прычапіўшы душу «шаймoрам»,

Я вымаў перагнуты сшытак
І па ўзору дзесяткаў іншых
Верш пра росквіт палёў складаў.

Я пазней зразумеў, што ў песні
Можна ўсё дараваць паэту:
Нават рыфму: сабака-хата,
А тым болей: рука-нага.

Толькі фальшу, і грама фальшу
Не даруе чытач нікому,
Нават тройчы лаўрэату,
Узмакрэламу ад вянкоў.

Я зайздрошчу сягоння хлопцам,
Што шчаслівай парой прыходзяць,
Каб праўдзівыя скарбы сэрца
Шчодра прыгаршчамі рассыпаць.

Толькі, хлопцы, не траццце марна
Вы найлепшых гадоў юнацкіх:
Праз саломіну з мыльнай пены
Вершы-бурбалкі стыдна дзьмуць.

Дзіна

Яна была на год ці два старэйшай,
Танклявай, стройнай, з косамі па пояс
І з мілагучным звонкім імем Дзіна,
Што выдзялялася з усіх імён.

Дачка ўрача, калісьці местачкоўца,
Яна прыйшла да нас з другога свету,
Што для мяне быў гэткім жа нязвыклым,

Як і яе не наскае імя…

Я чуў яго ў званку на перапынак
І вылятаў, як апантаны, з класа,
Каб толькі лішні раз на калідоры
Спаткацца з ёю і зірнуць тайком.

Я паўтараў і слухаў: «Дзіна!.. Дзіна!..»
Яно мне музыкай звінела дзіўнай
І пераносіла у край далёкі,
Дзе белы ветразь, сонца і вада.

Мне йшоў шаснаццаты, і я нікому,
Яшчэ нікому сэрца не ўстрывожыў,
І ў вечар бэзавы на ціхай лаўцы
Яшчэ ніхто па мне не сумаваў.

Я трызніў першым недзіцячым смуткам
І адчуваў, як нарастае сіла,
Што разаб'е замок шчаслівай тайны…
І ён прыйшоў, доўгачаканы дзень.

Я ў гэты дзень (таму яго і выбраў)
Прынёс пасведчанне за сямігодку…
І ў гэты ж дзень прыехаў на пабыўку
Марылін Сцёпка, здаравяк-матрос.

Плячысты, рослы, у матросцы белай,
У бесказырцы з лентамі, у клёшы…
На самай першай вечарынцы ў клубе
Ён паланіў адразу ўсіх дзяўчат.

Усіх не ўсіх, але адну — напэўна,
І мне было даволі, каб забыцца

Пра ўсё на свеце. З горычы і крыўды
Я не знаходзіў месца анідзе.

З ім цэлы вечар танцавала Дзіна!..
І ўсё, што ўбачыў я за цэлы вечар —
Рука з маленькім якарам чарнільным
На беласнежнай кофтачцы яе!..

Я парываўся, каб пайсці дахаты,
Каб не глядзець, але мяне на месца
Ізноў вяртала нітачка надзеі:
А можа гэта і не так зусім?

І з клуба — разам... Я ж адзін, як прывід,
Ішоў на свіст самотнай перапёлкі,
На крык драча насмешліва-дзяркаты:
— Та-ак! — Та-ак! — Та-ак! — Та-ак!
Няпраўда, драч, не так!..

Яшчэ пабачым!..
Вось сустрэну заўтра —
І ўсё скажу! І мне яна паверыць!..
Я так скажу, што мне ўвесь свет паверыць!..
І — не сказаў... Ні заўтра, ні пасля...

Калі ж апёк мне рукі ліст на пошце,
Я — незаменны паштальён калгасны —
У той жа ранак здаў пасаду брату.
Тым больш, што ўжо чакаў самога шлях.

Глыбока ў сэрцы пахаваў я слова,
Што не паспеў сказаць... О, цуда-слова!
Як зерне — коласам, як семя — кветкай,
Яно аднойчы песняй прарасце.

Развітанне

Журботна-ціхім жураўліным ранкам
Я ад’язджаў у горад на вучобу:
Прыйшло з вучылішча паведамленне,
Што я залічаны на першы курс.

Шырокі кузаў роўна з берагамі
Насыпаны пахучым цёплым зернем,
А я — наверсе, на рудым брызенце,
Пры мне — стары дарожны сундучок…

Да пабачэння, родныя палеткі!..
Маленства сцежкі мілыя, бывайце!..
Бывайце, першыя трывогі сэрца!..
Расстацца з домам надышла пара.

Мяне чакае новы свет нязвыклы,
Ён невядомасцю крыху трывожыць,
Але к яму я ўсёй істотай рвуся —
Там мой жаданы, мой вялікі лёс…

Вядзі ж, вядзі мяне хутчэй, дарога,
Насустрач будучыні запаветнай —
Я моцна веру ёй, і гэтай веры,
Я знаю, хопіць мне на ўсё жыццё.
1962—1963

ЗМЕСТ

За ціхім Дунаем

Сто вузлоў памяці

Гілевіч Ніл.
Бальшак Паэзія Мінск, «Беларусь», 1965. 112 с.

На белорусском языке Нил Гилевич.
БОЛЬШАК. Издательство «Беларусь»
Государственного комитета Совета Министров
Белорусской ССР по печати.
Редакция художественной литературы.
Минск, 1965
Рэдактар С. Гаўрусёў. Мастак І Капелян
Мастацкія рэдактары Л. Прагін, І. Славянін. Тэхнічны
рэдактар Я. Шляшынская.
Карэктар Г. Славінская.
АТ 04890 Здадзена ў набор і падп да дру-
ку 3/Х11-1964 г. Тыраж 3000 экз Фармат
70Х108732. Фіз. друк арк 3.5 Ум друк
арк. 4,9 Уч -выд. арк 3,36 Зак 458 Цана
18 кап.
Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа
Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў Беларускай ССР
па друку Мінск, Чырвоная, 23.